

PROTOCOLO DE NAGOYA

SÍNTESIS DEL CONVENIO SOBRE LA DIVERSIDAD BIOLÓGICA

PROTOCOLO DE NAGOYA

SOBRE ACCESO
A LOS RECURSOS GENÉTICOS
Y PARTICIPACIÓN JUSTA Y EQUITATIVA
EN LOS BENEFICIOS QUE SE DERIVEN
DE SU UTILIZACIÓN AL CONVENIO
SOBRE LA DIVERSIDAD BIOLÓGICA

Texto y Anexo

SECRETARÍA DEL CONVENIO
SOBRE LA DIVERSIDAD BIOLÓGICA
MONTREAL

Convenio
sobre la Diversidad Biológica
Naciones Unidas

Secretaría del Convenio sobre la Diversidad Biológica
Programa de las Naciones Unidas para el Medio Ambiente
413 St. Jacques Street West, Suite 800
Montreal, Quebec, Canadá H2Y 1N9
Teléfono: +1 (514) 288 2220
Fax: +1 (514) 288 6588
Correo electrónico: secretariat@cbd.int
Sitio web: www.cbd.int

© 2011, Secretaría del Convenio sobre la Diversidad Biológica
Todos los derechos reservados. Publicado en 2011
Impreso en Canadá

ISBN: 92-9225-310-7

Esta publicación puede ser reproducida con fines educativos o no lucrativos sin permiso expreso de los titulares de los derechos de autor, siempre y cuando se cite la fuente.
La Secretaría del Convenio agradecería recibir un ejemplar de las publicaciones que utilicen este documento como fuente.

Registro en el catálogo local:

Protocolo de Nagoya sobre Acceso a los Recursos Genéticos y Participación Justa y Equitativa en los Beneficios que se Deriven de su Utilización al Convenio sobre la Diversidad Biológica: texto y anexo / Secretaría del Convenio sobre la Diversidad Biológica.
Resumen: “Este folleto contiene el texto y el anexo del Protocolo de Nagoya sobre Acceso a los Recursos Genéticos y Participación Justa y Equitativa en los Beneficios que se Deriven de su Utilización al Convenio sobre la Diversidad Biológica.”

- Proporcionado por el editor.

ISBN 92-9225-310-7

1. Conservación de la diversidad biológica — Derecho y legislación
 2. Conservación de los recursos genéticos — Derecho y legislación
 3. Diversidad biológica - Cooperación internacional
 4. Conservación de la diversidad biológica
- I. Convenio sobre la Diversidad Biológica (1992). Protocolos, etc., 29 de octubre de 2010.
II. Conferencia de las Partes en el Convenio sobre la Diversidad Biológica (2010: Nagoya, Japón).
III. Naciones Unidas.
K3488 .A48 2011

Para obtener más información póngase en contacto con la Secretaría del Convenio sobre la Diversidad Biológica.

NAIAMAĞATAĞAC TAI AIE NE'ENAU A HLMA' NA

Hnqatağac 24.375. Qaiamağareta ye qanataie Naiamağatağac taiaie ne'enua hlma' na, qataq qaiasağai e na iamağatağac hilapegue' na enauac shegağauapi. So nrec qo'ollağa so natağala'api qalapağañe so naponagac hlt'a'araic uaña ye Rio de Janeiro uetoie so vi'i 1992. Na nrec pa'aguiñe sochaq ia'agatauegue so na'atac qanataie qo'ollağa

HIVITAQTEETEGA

Naua nataġau' hlmenaġac

Qaiiauattón ra uo'o ra enec na enauac hlma'a na qataq ra enec na sonaqtalec qarma', na naiasheguempi, enauac na shegaġauapi, na hnsallaġa, na uo'o ra iaguec laiahnec, na paġaguenataġanaġac, na maeche nataġac, na na'ashaġac qataq ra no'on lo'ogoiaġac na enaua'ac hlma' naqataq na maeche lataġau'.

Iaiamaġareta na lataġac na sala'aġaic shegaġauapi naquichigueme' ra lapaġaguenataguec so ua'au lauo'pi, qo'ollaġa so lamogoñe qalapaġañe so hnqataġac ra qaiio'ogoġona na uetalec hana maye sapiaqtalec alhua qalaġaye qaiqata na shegaġauapi ra hnuoteta'a nache qaica ca hichiguihua ra achiquiaġac, cha'aye qaiiatetac ra qaiio'ogoġona na maye iataqta qaiuen.

Qaiiauattón ra qaiiamaġatec qataq ra qaiio'ogoġona na hlma'a na cha'aye saqaiet qome ra qaiio'ogoġona cha'aye qai'ia souaġat ra qaiqui'igui, ra qaiuen ra qaica ca machaqca na chalataġac cha'aye enauac na shegaġauapi hnquictauecpi, nache qailaeque ca lataġac ra qailo'ogue ca ratatega na shegaġauapi, qataq qaiiauota'ae ra nanomteua'a na mayepi ra hishet ra ro'ogoġona na ralaġaic no'onataġanaġatpi cheqaqie ra hl`logoc na shegaġauapi.

Qanaiachichigue ye na'aqtac pa'aguiñe:

ARTÍCULO 1 RA ETAPEGUEC

Ra etapeguec ne'ena hnqataġac eta':

- Qaiaiamaġatec na enaucuetalec na hlma' na
- Qanaloie ra achiquiaġac ra qoianec chegaqaie na lo'ogoġonaġat so ua'au qarhuo'opi
- Qante'ela ra qaiwita ra qaiwo'ogoġona na lo'ogoġonaġat so ua'au qarhuo'opi

ARTÍCULO 2 NA NA'AQTACPI QAIO'OGOĠOTEGAPI

- ALHUA QANPAĠATEUA'A Nache na alhua qaiapoua'a qo'ollaġa qataq qaiaiamaġatec cha'aye qaiauotaie ra uo'o ca na'aq qomé nache qaiwo'ogoġona.
- NO'OGONAĠAT RALAĠAIC QAIAUATTÓN Nache na na qaiwo'ogoġona ra qanaralaġat na uo'o na la'aġashec cha'aye qomé nache hishet ra qaiwo'ogoġona ca halaiiaġac na ralaġaic no'onatac.
- HNDAQA' HNCOTANEC Nache na na hndaq'a uetaie na lo'ogoġonaġat so ua'au qarhuo'opi.
- CA NAIAMAQTAC HNCOTANEC Nache na qanqochenaġat naiamaqtac chegaqaña ca maeche lañaġataqa'ialectaie qoóllaga na enauac hlma' na.
- CA NAIAMAQTAC Nache na naiamaqtac chegaqaie na hana alhua qataq na maeche qoiaañe.
- NE'ENAU HLMA' NA Nache na na iota'a' uetalec hana alhua, na petalec hana alhua qataq na etaġat le'ec; enauac na iota'a' hlma' na.
- HNDAQA' Nache na na ialega'at uetalec na onolec hnmashec qalaġaye taqa'aen hnuoteta'api.
- NAÑIGUISHEC Nache na qanallec shegaġauapi lañiguishhec.
- HLMA' Nache na lapiaqa' uo'otaq hldaqa' na uo'o ra nachalataġac uo'otaq na enauc shegaġauapi.

- **NO'OGOĠONAĠAT HNCOTANEC** Nache na na chegaqaie na uo'ora nachalataġac, chegaqaie na qoepaq, na shiguiiácpí hlta'araic qataq qapí.
- **NO'OGOĠONAĠAT HNCOTANEC CHEGOQCHIGUIÑA CA MAECHE HLMA'** Nache na ueta'asop na no'ogoġonaġat hncotanec chegoqtelec ca hndaqa' hncotanec.
- **CHEGOQCHIGUIÑA NA QAIUEN** Nache na na chegaqa'a na maye qaiuen nañiguishec, na maeche qoiañe uo'otaq na maeche naiasheguem chogoqtelec ca maeche lañoqo' alhua.
- **NO'OGOĠONAĠAT CHEGAQAIE RA CHALATAĠAC** Eta'am na qailalec uo'ora ca nachalataġac uo'otaq chegaqaie ca uo'ora nachalataġac cha'aye nache na qomé na hishet ra qaiioġoġona.
- **QAI'OĠONA NA QAIUEN** Nache na qaiio'ogoġona qaiuen, haguetae' ra enauac qaimata'a' ra qaiio'ogoġona ne'enaua hlma' na yaqto' qome ca na'aq nache hishet ra qaiio'ogoġona hltaġa.

ARTÍCULO 3 UA'AUÑE HNQATAĠAC

- Na nataġala'apí hilotague' enauac na laiepie uo'ora enec ra maeche ro'ogoġona na alhua qataq na uetalec hana maye qalaġaye qata'aen ra hntela'a ra haguetae' iaconegua ca alhua haguetae' ra maeche lalamaġat.

ARTÍCULO 4 MAECHE HLMA'

Na hnqataġaco qanataielo qo'ollaġa hiqaiagareta ra:

- Ca loga' na qaiapoua'a maeche enauac ne'ena hlma' na.
- Ra qaiio'nataġategalo hishet ra maeche uetoie ca alhua qaiapotaua'a eta'am taqa'aen ca haguetae' ra qaiapotaua'a

ARTÍCULO 6 HNQATAĠAC RA QAIREN NA QAI'OĠONA

Naua naiatetega' enac:

- Qalapaġañe ca no'on hncuenataġa yaqto' nache ca qomé ca io'otegue ra qailo'ogue ra qaiio'ogoġonale ne'enaua hlma' na.
- Na nataġala'apí hishet ra iaiateteguec ca ratatega na qalapaġañe hncuenattaġana yaqto' qome nache qaica ca etec ra qaiio'ogoġonale ne'enaua hlma' na.

ARTÍCULO 7 QAIMETEN QATAQ QAILAPEGUE'

Naua naiatetega' qaiio'ogoġona na na'aqtac hnqataġac qo'ollaġa:

- Qaiaqoiagareta ne'enau hlma' na ra qaiio'ogoġonalo.
- Qaimeten qataq qantela'a ne'enaua hlma' na yaqto' qaica ca etec ra qaiio'ogoġona qome hivita ca laloġoqui.
- Qaiiauattón na hileuaqchec na nañiguishec nache qailo'oguet qaiio'ogoġona na no'ogoġonaqa'ate ro'ogoġotega na shegaġauapi iahnaġanaġaicpi.
- Ra mashe qanapaġaguena na qanmitaeque nache qailapeguec qataq qaiaiamaġañe.

ARTÍCULO 8 NAIAMAĠATAQUI

- Na qaiapolec naiamaqtac uo'ora maeche lataġac ra qaialapegue'.
- Qalapaġañe ca ratatega llec ra qailapegue' na enauac na iota'a' hlma' na.
- Qaiiuo'ora ca lataġac ra qaiio'ogoġona na uetalec hlma' na, saiqalan ra pa'atauo uo'otaq pa'atauegue ra laie ca alhua qaiapotaua'a yaqto' haguetae' ra himeuo na qaiio'ogoġona uetalec na alhua.
- Qaia'aġat ca hlma' na nanaġanaqa' qailotaague'.
- Qanataren na hlma' na uetalec hana alhua ra mashe qauem qataq qanataie ca lataġac ra qaiio'nataġalec na alhua;

- Qailaique ca llec ra qailapegue' qataq qaimeten na uo'o na nachalatağac cha'aye qiaiecaaneuo hana hlcat ra ro'onatağalec na hlma'a na qalağaye qañe'etapeguet ra talec ca camachaqa chaqaic talec na enauac uo'o ra nachalağac uo'otaq ra iauota'ai uo'o ca camachaqa lalolağa na shegağauapi.

- Saqanasheneguet hana iaqa'a nañiguishe hagueta'e hlma' na sonaqtaña.

- ARTÍCULO 8J Qaiuattón ra laianec na enauac shegağauapi cha'aye na mayepi iauattón na latağac so lauo'pi ua'aupi nache na na'aqtac uo'o ra enec chegaqaie na maye natağala'api hilapeguec enauac na sonaqtalec alhua higuiağanega na qompi yaqto' hishet ra ialectauo ra qanataie ca latağac ra qai'o'ogoğona na laianec na qompi yaqto' hiset ra eta' qata'aen na enauc shegağauapi iaiaten ra lauatonaganaac na qompi.

- Qana'aqtağañegue ca ratatega na namağasoğonağac qata na hnqatağac talec na enauac hlma' n ara qairen.

- Ra qailaec ca eta'am ye art. 7 (Qaiuattón qataq qailapegue) ra qaianomeguet ra uo'o ca camachaqa uo'o ca etapeguec taiaie na enauac hlma' na, nache qai'o't ca namağasonağac yaqto' onağaic cca ratatega ca no'onatağanağac.

- Hntaunağanağac chegaqaie na maye uo'o ra hlsallağa qaiqoiagareta na mayepi hntaña na alhua iataqta onağaic ra lo'onata yaqto' qailapeguec ra lañağatağac na nañiguishec.

ARTÍCULO 9 NAIAMAĞATAĞAQUI CHEGAQAUEC

- Qai'o'ogoğona na naiamağatağaqi taiaie enauc hma' na qa' iataqta chegoqtelec ca maeche lañağataqa'

- Qanauağaiagasheguem ca hlma' na enauac hlma' na, na nañiguishe, shiguiacpi qataq na qapi shiguiac qaiपाquelec ca latağac ca lañoqo'

- Qai'o'ogoğona na en'am hlma' na uo'o ra nachalatağac ra qaipeta'a ra yaqta'a hileou yaqto' qaimeten ra uo'o ca la'ñaac

- Qai'auo' ca latağac ratatega na qai'o'ogoğona enauc hlma' na, na meche hlma' na sonaqtaña uo'otaq ca chegaqauec yaqto' qailapegue' ra lañağatağac

- Qaiuen ca lachetaqtağanaqte hanom halom ca sallağaneq yaqto' ishet

ra qanauağaiagasheguem ca hlma' na enauac nañiguiyec chegaqauec uo'otaq na maeche lañoqo' na qarma'.

ARTÍCULO 10 NO'OGOĞONAĞAT HAGUETAE' RA SAQPA'A RA PAL TAI AIE NA HLMA' NA

Naua natağau', maeche ra hishet nache io'ot ra:

- Hilapegue' qataq ia'añaqchet ra qai'o'ogoğona na maeche qaiuattón hlma' na lo'ogoğonağat ra maeche latağac na qom qa' ra taqa'en qiaiecağateuo na ralağaec natağac

- Hitauan enauac nashegağauapi hntaña ca maeche lañoqo' yaqto' hishet ra iaiamağachiguiñe iataqta no'onağattelece ca alhua laie qiañe' ra ranağalec.

ARTÍCULO 11 HANOM

Naua naiatetega' qai'auo'o ca lasheue ra qai'o'onatağalec ca hlma' ca nanağanaqa'

ARTÍCULO 12 HNMITAĞANAĞAC QATAQ PAĞAGUENATAĞANAGAC

Naua natağau' hlmenağac qanataie ye yo'oqchugui hluenağanağa na na'alhua uo'on ra enec

- Qai'auo'o qataq qailapegue' ca qaiachagatac napağaguenatağanağac qataq ca pağaguenatağaguec eesa qataq hishet ra qai'o'ogoğona ra mashe qaiuattón, qante'ela qataq qai'o'ogoğona saqaiet na enauac hlma' na qataq na maeche laiepi qataq qaitauan taiaie na yo'oqchuigui hluenağanağa na maeche hlma' na uo'o ra enec.

ARTÍCULO 13 PAĜAGUENATAĜANAĜAC QATAQ HLCUENATAĜANAĜAC NA SHEGAĜAUAPI

Naua nataĝau' hlmenaĝac

- Qaio'ogoĝona na uetaie na na'aqtaĝanaĝac (medios de información), qataq na ialectaua' na naianec.

ARTÍCULO 15 HNVIRAĜAC RA QAIO'OGOĜONA NA HNCOTANEC

- Qaiuattón ra uo'o ra enec na shegaĝauapi ra ro'ogoĝona na iataqta hihuen uetalec na hlma na sapiaqtalec alhua taqa'en hihuen na nataĝala'pi ra hihuhlec qataq isaĝaie ye hnqataĝac taiaie na shegaĝauapi.
- Ra qaivireua'a na "qaio'ogoĝona hntanec" (recursos genéticos) hishet ra qaitaĝaiapigui chogoqtoielo naua nataĝau' hlmenaĝac cha'aye nache na na ianec na no'onataĝanaĝac, qalaĝaye taqa'aen naa maye io'ot ca etapeguec
- Naa maye naua nataĝau' hlmenaĝac hnpogoĝonapeguec ra ro'ogoĝona qataq io'ot ca hlmitaĝanaĝac eesa chegoqtoie na qaio'ogoĝona hntanec maeche ianec naua nataĝau' hlmenaĝac uo'taq ue'e caua hll'lla nataĝau' hlmenaĝac taqtaq hntauata', qataq ra ishet ra ialectrau'a

ARTÍCULO 16 HNVIRAĜAC TAIAlE NA HNLOĜOC YO'OQTELEC= conocimiento que se lleva a la práctica QATAQ TAIE NA HNLOĜOC QOIANEC= conocimiento que se recibe

- Ne'enua nataĝau' hlmenaĝac, iauatton na hnloĝoc yo'oqtelec ra ialectauo taqa'aen na hnca'alaĝa yo'oqtelec, qataq ra qaio'ogoĝona na hnloĝoc yo'oqtelec eta'am taqa'aen ra hnloĝoc qoianec hishet ra iataqta qanayectelec yaqto' hishet ra qaivi' ca qoietapeguec ne'ena

qalapaĝaie naiamaĝataĝac, iataqta iasateguet na etapeguec na artículo, nache iaiaamaĝaie qataq/uo'otaq saqalaq ra taiot ca nataĝau' hlmenaĝac ra ro'ogoĝona qataq ca maeche iataĝatega ra ro'ogoĝona na qoiaie' hnloĝoc yo'oqtelec qalaĝaye qaiqata ra hiren na sonaqtalec alhua.

- Naua nataĝau' hlmenaĝac, iauattón ra mashe qananelec na nauattonaĝanec qataq na uo'o enec chegoqtoie na naiahnec hishet ra ro'ogoĝona na etapeguec ne'ena qalapaĝaie iamaĝataĝac, hitauan ra mashe ratatega hnqataĝac taiaie na shegaĝauapi legislación nacional qataq ra enec= derecho hntauata' na uetalec na alhua yaqto' na maye enecpi= derechos qaitauan qataq haguetae' ra sanasheneguet ca etapeguec ne'ena qalapaĝaie iamaĝatagac

ARTÍCULO 17 IAIATENAĜANEC

- Naua nataĝau' hlmenaĝac IAIATENAĜANEC enauc na shegaĝauapi ra qaio'ogoĝona na uetalec hlma' na taiaie ra hlunaĝanaĝa na hlma na uo'o enec.
- re'era iaiaatenaĝanec ialectneuo na enauc ra no'onatac, na hnmitaĝanaĝac eesa qataq hitauan ra uo'o ca hlsallaĝa na shegaĝauapi taqa'en ra iaiaatenaĝanec ca paĝaguenanaĝac, naianec maeche lamogoiie qalaĝaye taqa'aen na hnloĝoc yo'oqtelec, qaimeten ye uetalec nrec l chegaqae artículo 16. Taqa'aen ishet ra qaie'egiuelaĝat ca nauattonaĝanaĝac ra qairo'ogue ca qoioteqteue alhua.

ARTÍCULO 18 HLTAUNAĜANAĜANEC RA NAIANEC EESA QATAQ RA HNLOĜOC YO'OQTELEC

- Naua nataĝau' hlmenaĝac hitauan na naiahnec sala'aĝaic qataq na hnloĝoc yo'oqtelec yaqto' hishet ra qaio'ogoĝona ne'ena hlma' na hnqataĝac taiaie na shegaĝauapi qataq na hltaunaĝanaĝac na maeche hm'ma' na'a.
- Naua nataĝau' hlmenaĝac qaiachaĝan qataq qaio'ot ca lataĝac ra qaio'ogoĝona na hnloĝoc yo'oqtelec chegaqae ra laianec so

ua'au hnuo'pi qataq naiahnec lamogoñe, naua natağau' hlmenağac qaiachaana taqa'aen ra hntaunağanağac napağaguetağanağac qataq ra laponağac na sanqalaate' na naianec

ARTÍCULO 19 NO'ONATAĞANAĞAC CHEGAQAIE RA HNCA'ALAĞA YO'OQTELEC QATAQ RA NAIE RA QAIATAĞATEGA

- Ne'enua natağau' hlmenağac ro'ogoğona na hnqatağac, na no'onataguec uo'otaq na hntaunağanağac, ca maeche iatağatega, yaqto' hishet ra ia'añagattelec ra hnuanağaneuo na hnmitağanağac taiaiaie ra qanapağaguena ra hnca'alağa yo'oqtelec, chogoqtoie na mashe enauac uo'o na lo'onatac, yaqto' hitauan na qamittac no'ogoğonağat hncotanec naianec.
- Ne'enua natağau' hlmenağac ia'ağat qataq hilagağateg re'era achiquiağac, chogoqtoie na mashe enauac uo'o na lo'onatac, taiaie na hishet ra iauo'o ca hnca'alağa chogoqtolec na no'onatac hntanec. Re'era hnvirağac iataqta qanaiaichichigui
- Ne'enua natağau' hlmenağac qanapağaguena ra hnuenağanağa qataq ca etapeguec na hnqatağac ra io'otegue ca llec iaiaamaqchiguiñe, qaipacapegue' ca nasatağac, ra ianec ra hnuaqiağac qataq ra qaio'ogoğona na camachaqca uo'o ra nachalağac chogoqtoie na no'onatac hnca'alağa qalağaye na maye hishet ra qaivita'aguet yaqto' qaiaiamqğattec yaqto' saqaiet ra qaio'ogoğona na uetalec hlma' na.

ARTÍCULO 20 NA CHEGAQAIE NA HANOM

- Ne'enua natağau' hlmenağac iasat ra ianec, ua'auñe hnsoğonapega', ra qoianec haca hanom talec na no'onatacpi iataqtegue ra hivi' na etapeguec ne'ena iamağatağac, cha'aye iaiaamağareta na qalapqğañe no'natac, na qaia'auağañe qataq na qaiachağan no'onatac talec enauc shegağauapi

ARTÍCULO 24 ONATAĞANAĞAQUI

Eta' ra lo'onatağanağac:

- Rataia'aguet na laiepi nache raáqtağanem ca ratatega na no'onatac, ye artículo 23 iataqta ia'ağachuguiñe ca latağac ra no'onatağanağac.
- Ialemağattelec ca no'onatac qaiamağalec
- Ia'ağachuguiñe na mashe himat lo'onatac yaqto' qome ca na'aq nache qaica ca quetapeguelec na no'onatac mashe qanataie qo'ollağa
- Nacone' ca onatağanağaquipi chegaquac yaqto' no'on ca taia'aguet ca maye qalapaañe no'onatac.

ARTÍCULO 25 NA LAPAĞAGUENATAĞANAĞAC NA SHEGAĞAUAPI IAGUEC RA LAIANEC

Yaqto' enauac na no'onatac mashe qanaiaichichigui so na'aq, qanapağaguena ne'ena maye qoieñe hnqatağac qalağaye qata'aen qaialecnağaneuo ca shegağaua uotaique hrtaunağan

Na hnatağaiagaqui

- a) Ianec ra qanaloqten qataq ra qanapağaguena na hlma' na
- Iaiaamağatac ca laloqnağanağac na maye uo'o ra hl'loğoc yaqto' na hnqatağac hishet ra uo'o ca enec.
- Iaqaiağareta na no'onatağanağat na maye hlcat cheta'aguet ra qaiauattón naie na na'aq souaqaie yaqto' hishet ra qailapegue' qataq qano'onağata na maye nañiguishec qaiapotaua'a cha'aye qanteltega.

**HNQATAĜAC LE'ENAĜAT NAGOYA TAIALEC
NA NO'ONATAĜANAĜAT CHEGAQALEC
HANA ALHUA QATAQ RA TAIA'AGUE NA
MAYE RA QAIO'OGOĜONA QANAYECTELEC
RA HNQATAĜAC TAI AIE NA ENAUAC
NE'ENA HLMA' NA**

NEREC QATAQ LAIE YE HNQATAĜAC

Ua'auñe na'aqtac

Na hnqataĝac taiaie na enauac hlma' na uaie so 5 de junio so vi'' 1992 uañã so hntaĝaiaĝac qaitaqtapigui na sonaqtalec qarma' alhua nache so 29 de diciembre so vi'i 1993 nache hipachiguiñe na hnqataĝac. Onolec ne'ena hnqataĝac hilapegue' na hlma' na. Naua tresolqa hlqataĝac na hntaĝaiaĝac nache taia'a ra qantela'a na hlma' na enauac na uetalec an alhua, na no'ogoĝonaĝat qataq qaiqocha'a na shegaĝauapi iataqta hiqocha'a na hlma' na qaio'ogoĝona nanaĝanaqa'

Qalaĝaye onolec ye'eye pa'atec hnqataĝac iataqta qaiuen, qo'ollaĝa uañã so naponãĝac (Johannesburgo, so vi'i septiembre de 2002) qaiaĝasop so naponãĝac ra qaitaĝaiapigui na hlma' n ara hishet ra na qanalaie no'ogoĝonaĝat . Naua naiatetega' cheta'ague ra isateguet ye hnqataĝac uañã qo'ollaĝa so vi' i 2004, iamaq so nallipi ra qaitaĝaiapigui ra enauac na iaqa'a na chegaqa'ague ishet ra eta' hrcoyeguenataĝan ra iauotaique ro'ogoĝona na uetalec na hlma' na ye 15 qataq ye 8 j nache iataqta

ia'agachiguiñe ra latağac ra qairen na uetalec hlma' na Qo'ollağa qaimat so seis vi'ye, so 29 de octubre de 2010, asó hivita décima naponagac uetoie so hntağaiagac, nache na hnqatağac uaña ye alhua le'enağat Nagoya, Japon, nache qaiiamağareta ra hnqatağac taiaie ra qaiio'ogoğona ne'ena hlma' na qataq ca ratatega ra qaiio'ogoğona na mayepi, na iota'a uetalec ne'ena hlma' na.

Na hnqatağac iataqtelec uetaña ye tercer hlqataac cha'aye hiqachigui ra qaialemağata ca qaiamağague ne'ena qaiio'ogotega uetalec na alhua taiaie na shegağaua ranağatac qataq na hrshenağana na qaooiañe nañiguishec Dosolqa na iataqta hipaquelec na naiatetega' ra qaipaquelec na hlqatağac taiaie na uetalec ne'ena hlma na.

Ne'ena hnqatağac ra qaiiauotaique ra qaipaquelec cha'aye nache na qom'e ra hilapegue' ca na'aq na maye naiatetega' qaiiauotaique ra qaiio'ogoğona na no'onatac uetalec ne'ena hlma' na.

Nache eta'am ra etapeguec ne'ena hnqatağac taiaie ra laianec na qompi cha'aye qaitauan ca alhua hntaña na qom taqa'aen hishet ra qaiio'onatağalec na alhua qalağaye qaipaquelec so lauatonaganaac so ua'au qompi.

Ra qaiio'ogoğona na no'onataganğac qataq na lauatonagac na qompi, qataq ra qanoloçigui ra nauattonağanağac, ne'ena hnqatağac iauo'o ca hl'lgağayec enauac na shegağauapi cha'aye qantauañegue ra qantela'a ra qaiio'ogoğona ne'ena hlma' na.

HNQATAĞAC LE'ENAĞAT NAGOYA TAIALEC NA NO'ONATAĞANAĞAT CHEGAQALEC HANA ALHUA QATAQ RA TAIA'AGUE NA MAYE RA QAIIO'OGOĞONA QANAYECTELEC RA HNQATAĞAC TAIAIE NA ENAUAC NE'ENA HLMA' NA

Na Naiatetega' uetalec na hnqatağac Cha'aye na naiatetega' qaitaaiapigui qo'ollağa ne'ena "hnqatağac", Hicunata na enauac ialectaua'a na hnqataac ra hishet ra qaiio'ogoğona ye maye hnqatağaco tresolqa ye iataqta qaipactagueto uetalec ne'ena hnqatağac.

Qaipaquelec ye ence na'aqtac ye maye quetelec na natağala'api ra qanataie ne'ena hnqataac

Qaicuenata ye artículo 15 uetalec na hnqatağac

Qaicuenategue ra hishet ra qaiio'ogoğona na ralağaic no'onatağanağat yaqto' qaimeten qataq qanapağaguena na uetalec ne'ena uetalec hlma' na, ye na'aqtac hnqatağac uetaie ye artículos 16 qataq 19 uetaie ne'ena nerec hnqatağac.

Qaiiauattón na hlcuenatağa na shegağauapi ra ro'ogoğona na uetalec ne'ena hlma' na nache qaiiau'o ra latağac ra qantela'a ra qaiio'ogoğona na uetaie na hlma' na

Qaimeten ra hlta'araic hltaunağanağac ne'ena hlma' na, iauo'o ra hnquiga'ac ra nachoğoyec uetaie ne'ena vi'ye uetaie na na'ağa'ate souaqtaie

Qaimeten ra hishet ra qantañegue ra qai'o'ogogona na uetalec ne'ena hlma' na.

Qai'auattón ra uo'o ra enec na uetalec ne'ena hlma' na nache qantela'a

Qai'auattón taqa'aen ra uo'o ra enec ra qaitag'aiapigui ra qai'o'ogogona na hlma' na

Qai'auattón taqa'aen ca ratatega na qai'o'ogogotega hlma' na nache qai'pactague'e hana aló ra ialegueua'a na hntag'aiagac cha'aye taqa'aen uo'o ra enec ra hilapeguec qataq hntela'a na hlma' na

Qai'paquelec ra qaitauan ca etapeguec ne'ena hnqatagac

Qai'auattón ra uo'o ca ratatega ne'ena qai'o'ogogotega uetalec na hlma' na qataq ra laianataganaagac na shega'gauapi na meche lañoqo' na alhua sapiaqtalec qalag'aye qata'aen ra qaiqocha na naianec lla'ac na shega'gauapi chegaqauec.

Qai'auattón ra uo'o ra enec na hlma' na cha'aye nache na na iauo'o na hnquia'agac yaqto' enauac na shega'auapi haguetae' ra hame na sano'on cha'aye hishet ra nala'aguet naua hlcheco naia'a ana alhua.

Qai'auattón ra latagac na mashe qoiañe nache hishet ra eta' qaitauan ra iataqta ona'gaic ca lañagatagac.

Qai'auattón ra hntauna' na na'alhua ra qai'o'ogogona na hntanec taiaie ra hnqui'agac qataq ra nana'anaagac, eta'am ra maeche latagac yaqto' uo'o ra hnquia'agac na enauac alhua qataq ra saqaiet ra uo'o ca nañiguishec yaqto' qaica ca nachogoyec qataq ca hlqui'agac na alhua, qataq qai'auattón ca hlqataga so na'aqtac qanatie taiaie na no'onataganaagac chogaqaie na hlcomshhec na enauac ñañiguishec qanallec qataq na hilotague' no'onatagac hncotanec taiaie ra hnquia'agac qataq nana'anaagacueta'a na FAO (hnquia'agac- nana'anaqa')

Qai'aiatetegue ra latagac uetalec ye hnqatagac ia'agat ra natanataganaagac (2005) chegaqaie aña Organización Mundial de la Salud (Hilapegue' ra qaica ca nalola'ga) qataq ra uo'o naq enec ra qai'vireua'a ra qai'vita'aguet ca nalola'ga na shega'gauapi yaqto'qanaiama'gateguet taq ca latagac yo'oqchigui natanataganaagac taiaie na shega'gauapi.

Qai'auattón na lo'onatagac chegoqtegalogac hntag'aiagac taiaie Re'era hnvira'gac iataqta qanaiachichigui na achec

Qantoueta'ac ra lo'onataganaagac ra hisallegue na laiepi ra ro'ogogonalo naua chegoqchiguiña re'era hnquia'gac qataq na nana'anaagac taqa'aen ne'ena naiama'gatagac nacone' re'era qoietapeguec.

Qai'auattón na lo'ogona'gat na shega'gauapi ialectaua'a ra hnvira'gac qatac ra ialectaua'a ra achiquia'gac no'on ra naiateta' yaqto' qai'vira ra etapeguec ne'ena iama'gatagac.

Qai'cuenata'a ye la'aqtac ye art'iculo 8j) uetaie ne'ena iama'gatagac taiaie ra naianec lamogoiñe ra ro'ogogona na naianec yo'oqtelec qaicotan qataq ra qaimetec ra yo'oqchigui nauattonaganaagac

Ra qai'chema'gatega ne'ena no'ogogona'gat qaicotan qataq ra naianec lamogoiñe, chegaqaie na hlma'ashec na shega'gauapi qataq ra uo'o ra enec na laianec lamogoiñe yaqto' qai'iaama'gattéc enauac ne'ena hlma' na yaqto saqaiet ra qai'o'ogogona qataq qailaeque ca latagac ra nachalatagac na shega'gauapi hlma' na

Qai'auattón na io'ota'a' latagacpi na hlmashec na shega'gauapi uo'o ra lauattonaganaagac lamogoiñe uetaie na no'ogogona'gat hncotanec.

Iaiateta ra enec ra iauattón na maye shega'gauapi ueta'asop na nauattonaganaagac lamogoiñe nacone' na no'ogogona'gat hncotanec maeche uetaie na hlma'ashecpi talec na maye maeche hlma'ashec

Qai'auattón taqa'aen na chaqrata onolec na mayepi alhuapi uo'o ra lauattonaganaagac lamogoiñe lapota'aguet na yo'oqtelec hncotanec, na maye qaia'agatac, uotaq qai'iatetec, iacha'gatac ra lamaic na maeche latagac ra qai'iaama'gategac qataq ra qai'o'ogogona saqaiet na uetalec enauac hlma' na

Qai'anoma'a ra iataq qai'acha'gatac chegaqaie na hlqatagac na shega'gauapi ra uelec ra enec na hlma' le'ec na shega'gauapi

Hipaga'gaqchiguiña ra qaica ca na'gattapeguet na hnqatagac uetalec na naiama'gatagac cha'aye haguetae' sairén ra enec na hlma' na shega'gauapi.

ARTÍCULO 1 A ETAPEGUEC

- Ra etapeguc ne'ena hnqataġac qaialecneuo qataq qanacochigui ra achiquiaġac chegaqaie na no'onatac hncotanec, taqa'en qanqolaġachigui na no'onatac hncotanec qataq hishet ra qoianec chogoqtoie ra no'onatac, qaipactelec ra enec na no'ogoġonaġatpi cha'aye naeche uo'o na lasheue, yaqto' qanpaġalec saqaiet na enauac hlma' na

ARTÍCULO 2 NA'AQTACPI QAIO'OGOĠONA

Ye artículo 2 uetaie ne'ena naiamaġataġac ia'aġachiguiñe ra qaiio'ogoġona talec na hnaqataġat.
Taqa'aen, ra etapeguc na hnqataġac:

- (a) Ra naaie "hlaġaiaġac naua nataġau'" naie ra Na'aqtagec naua nataġau' hlmenaġac ;
- (b) Eta' "Naiamaġataġac" naaie ra qanaiamaġalec ne'ena enauac uetalec na alhua uo'o ra nachalataġac
- (c) Eta' "qaiio'ogoġona na no'onatac hncotanec" qaiiaieteguet ra naie na mitaġanaġac qataq ra no'onalec na lo'onatac taia na ialega' no'onatac hncotanec qataq/uo'otaq ialega' na na'ayiñi epaqpi , ye artículo 2 ia'aġachiguiñe ca etapeguc ne'ena iamaġataġac

(d) Eta' "Hnca'alağa yo'oqterlec", ye artículo 2 nache ye maye ia'ağachiguiñe ca etapeguec ne'ena Hnqatağac, qaiaiateteguet ra ralağaic na no'ogoğonağatpi ra qaimeten na uo'o ra hlca'alağa, uo'otaq na chegaqaie, yaqto' qaiot' uo'otaq qanchemağañe ra latağac na no'onatağanağat.

(e) Eta' "chegaqaie" naaie ra ialega' ra maeche latağac na uetalec na alhua chegaqaie na no'onatac hncotanec

ARTÍCULO 3 HLMA'

Ne'ena hnqatağac talec na no'onatac hncotanec uetaie ye artículo 15 uetalec ne'ena iamağatağac qataq ra achiquiağac chegaqaie ne'ena no'onatac. Ne'ena hnqatağac talec taqa'aen na naianec lamogoñe ialectaua'a na no'onatac hncotanec qaiaiateteguet ra iamağatağac taqa'aen qiaaconeguet naianec

ARTÍCULO 4 QANAIACHICHUI NA NO'ONATAĞANAĞAC TAI AIE NA SHEGAĞAUAPI

1. Ra etapeguec ne'ena hnqatağac saishet ra ie'egueta' ra enec qataq ra namağasoğonağac chegoqtegalo, qalağaye qaiqattega ra qailo'ogue qatq qaiiamnağattec na enauac na uetalec hlma' na. Ne'ena nerek saishet ra napacapeguelec ne'ena hnqatağac qataq ca qanaiachichigui na'aqtacpi hll' lla.

2. Qaica ca hnlağañe ne'ena hnqatağac qataq saishet ra uo'o ca hn'nağatapeguet re'era etapeguec naua natağau', ialegueuo na hll' lla

hnqatağac, chaqrata ra hitauan ra qoietapeguec uetaie ne'ena niamağatğac qataq ne'ena hnqatağac

3. Ne'ena hnqatağac nacone' ca hll' lla hnqatağac chegaqauec, chegaqa'a ca natağa'ala'api. Iataqta qailotelec re'era no'onatağanağac cha'aye qaiuen ra qai'ogoğona qataq qaiauttón ne'ena hnqatağac

4. Ne'ena hnqatağac nache na no'ogoğonağat chegaqaie ca achiquiağat. Ra uo'o ca chegaqauec uotaique ro'ogoğona ne'ena hnqatağac chegaqaie na achiquiağac qata iaiamağareta ca etapeguec ne'ena naiamağatağac qataq na hnqataga', nache hishet qai'ogoğona na uetalec na hlma' na

ARTÍCULO 5 NANOMTAUA'A RA QOIANEC CA ACHIQUIAĞAC

1. Chegoqtelec ye artículo 15, nerek 3 qataq 7, uetaie na hnqatağac ra chegaqaie achiquiağac, hnche eta'am ra qaimen ne'enapi, hnche eta'a ra qancolağachigui na lasheue ca no'onatac chegoqchiguiña ca maeche hlma' alhua uo'otaq iaconeua'a ca no'onatac hncotanec qataq na maye qaianomta'a, qaiaiamağareta qataq qanacochigui.

2. Ca natağau' ro'onatağana ra mağasoğonağac, cam etec, hilochigui ca achiquiağac chegaqaie na no'onatac hncotanec uetalec na shegağaua hlma'shec qalağaye hilotelec na namağasoğonağac talec na shegağauapi ra uo'o ra enec maeche chegoqtoie ca hlma'shec na shegağauapi, qanalochigui ra na'achiquiağac na shegağauapi cha'aye mashe qanaiachichigui

3. Qai'ogona ye nerek 1, ca natağau' ro'onatağana ra mağasoğonağac, cam etec.

4. Ra achiquiağac hishet ra uo'o ca halom nachetağat uo'otasq qaca.

5. Ca natağau' ro'onatağana ra mağasoğonağac, cam etec, yaqto' que'eca chetağat uo'otaq achiquiğac hishet ra talec na hlma'shec na shegağauapi cha'aye qai'ogoğotega na naianec lamogoñe. Re'era

na'achiquiağac na shegağauapi mashe qanaiachichigui .

ARTÍCULO 6 HNVIRAĞAC RA QAIO'OGOĞONA NA HNCOTANEC

1. Hlca'atağarelec na enec na no'onatac hncotanec qataq na hnqatağac taiaie na shegağauapi uo'otaq na namağasoğonaguec talec ra qaivireua'a na achiquiağac, na no'onatac hncotanec yaqto' hishet ra qaiio'ogoğona qalağaye saqaiet ra naiateta' naua natağau' na meche chogoqchuiguiña hlma'

2. Quetelec re'era hnqatağac, naua natağau', naiateta' taq qaiasateguet ra qaiio'ogoğona na no'onatac hncotanec qalağaye ne'ena no'onatac iataqtqgue.

3. Quetelec ye nrec 1, naua natağau', ra mashe qaiasateguet nache hipacteleguete na namağosonağac, talec ra

(a) Yo'oqta ra qantetacot cha'aye ro'ogoğona ra mağasonağac taiaie ra achiquiağac

(b) Qaipacteleguete naua latağaco ra qaiio'ogoğona na no'onatac hncotanec

(c) iaiahnatağanağan ra qaiquiguiique ca nasatağc ra uo'o na qoianec

(d) Ca natağala' hilotague'enuac na shegağauapi ianec ca lasatağac iataqtegue uetalec ca nrec

(e) Ra mashe qoianec na nasatagac iataqtegue ra qaiasheta qataq ra mashe qanasachigui nache qaiia'agateuo ra qananomchigui ca achiquiağac

(f) Qaipacapegue' na iamağatağac talec na shegağauapi

(g) Ca ratatega qataq ca hlqatağac taiaie na shegağauapi ia'ariñi

ca etapeguec ca nasatağac qataq ra nomteuo na hlma'ashec na shegağauapi cha'aye ro'ogoğona qome na no'onatac hncotanec

(i) Qaitağaiapigui ua'auñe qataq qaiiau'o ca hlraqa' yaqto' iataqtegue ca quietapeguec uetalec ca nrec

(ii) Ra eta' ra nanomteua' na achiquiağac qataq ra enec na maeche laianec.

(iii) Ra cheqaqalec ro'ogoğona ra uo'o qataq,

(iv) Ra qaiia'agatac etapeguec, ra uo'o.

ARTÍCULO 7 QAIAUATTÓN RA NAIANEC LAMOGOÑE IALECTAUO NA RALAĞAIC NO'ONATAc

Quetelec na hnqatağac taiaie na shegağauapi, ca natağau' maeche ca qaiatağategue ra qaiiaten ra nauattonağanağac lamogoñe na maye ialectauo taqa'aen na ralağaic no'onatac.

ARTÍCULO 8 QAIPAGAQTETELEC YE QUIETAPEGUEC

Ra qaiio't qataq ra qaiio'onatağana na hnqatağac taiaie na shegağauapi ra nomteua'a ca achiquiağac, naua natağau':

(a) Iachağan ra io'ot ra hntotalec na mitağanağac yaqto' hitauan ra qaiaiamağatec qataq saqaiet ra qaiio'ogoğona na cheqaqie na enauac hlma' na, qaiatağareta na alhua uo'o ra hlsallağa, cha'aye hitauan

na mitağanağac ra hagueta' ra qaimen, cha' qaiueun ca naie que'eca mitağan

(b) Hivita'aguet na nalolağa hishet ra talec na shegağauapi, shiguiacpi uotaq nañiguishe. Naua natau' hiuen ra uelec ra iauattón no'ogónaq hntanec qataq qayalecneua yaqto' saqañaq

Qaiipia'a na no'onatac hncotanec talec na hnquia'agac qataq na nanağanaqa'

ARTÍCULO 9 QANTELA'A NA IAMAQTAC QATAQ RA SAQAIET RA QAIIO'OGOĞONA

Naua natağau ra'aqtağanem na menağaicpi qataq na maye uo'o na queua'a ra qanalochigui ye achiquiağac chegaqaie na no'onatac hncotanec yaqto'o saqaiet ra qaiio'ogoğona.

ARTÍCULO 10 QANACONEGUE YE ACHIQUIAĞAC

Naua natağau' qanaiachichigue ra qananomta'a ca achiquiağac, qalağaye iataqta qaimetetic ra qoinanec ra achiquiağac na chegaqaie na no'onatac hncotanec chegaqaie na anianec lamogoñe. Na uo'o na hrshenağana nache qancolağachui ra achiquiağac chegaqaie na enauc hlma' na.

ARTÍCULO 11 HNATAUNEC NA CHEGAQAUEC

1. Ra chegaqauec na no'onatac hncotanec taia na na'alhua ne'enua natağau', nache na maye hntauna' , cam etec, na hlma'ashec na shegağauapi nche taqa'en qanonomta' ra qaiio'ogoğona na hnqatağac

2. Ra lappa na hlma'ashec na shegağauapi qaiio'ogoğotega na naianec lamogoñe, naua natağau' nache hntauna' , cam etec, , na hlma'ashec na shegağauapi nche taqa'en qanonomta' ra qaiio'ogoğona na hnqatağac

ARTÍCULO 12 NAIANEC LAMOGOÑE HIQOTA'AGUET NA NO'ONATAC HNCOTANEC

1. Hipactelec era nanetañe hnqatağac, naua Natağau', quetelec na naiamağatağac na shegağauapi, cam etec, ra ca iatağatega na naianec lamogoñe hiqota'aguet na no'onatac hncotanec

2. Naua natağau, hiiaganeuga na hlma'ashec na shegağauapi, nache hilaeque ca latağac ra ra'aqtağanem na uo'o na hlshenağanağat lamağa ra iaiaten na naianec lamogoñe hiqota'aguet na no'onatac hncotanec, nache ra'aqtağatem ca latağac ra lo'onatağanağac chegaqaie ra achiquiağac.

3. Naua natağau' qailaique ca latağac ra hrtaunağanağan, chegoqtoie na hlma'ashec na shegağauapi, qaialecneuo na alpi.

(a) Hnqatağac chegaqaie na shegahuapi uattonağanağaicpi lamogoñe qataq nomtau'a ra achiquiağac chegaqaie na naianec

(b) Que'eca shegağaua uotaique iaconeguet ca naianec lamogoñe

nache ua'auñe hnque'etağan quetelec ra nasatağat mashe qanaiañegue.

(a) Hicatapiguiñe' ra qananomchigui ra achiquiağac chegaqaie na naianec lamogoñe ialecta'aguet na no'onatac hncotanec lo'onatac so ua'au qaruo'opi.

4. Naua natağau', ra qaiio'ogoğona na hnqatağac saishet ra qaiapota'aguet ra maeche latağac ra qaiio'ogoğona na no'onatac hncotanec lo'onatac so ua'au qaruo'opi uetaie na hlma'ashec na shegağauapi iataqaalec ca etapeguc na iamağatağac.

ARTÍCULO 13 QAIACHAĞAN NAUA LATAĞACO QATAQ NATAĞALA'PI SANQALATE' NA LO'ONATAC

1. Na natağau' hishet ra hlca'aua' ca llec ra qanonemtaua' ca achiquiağac :

(a) Na hrquiqtaeque na no'onatac hncotanec lo'onatac so ua'au qaruo'opi, hishet ra nomchuigui ra mashe qaitaptapigui ra achiquiağac

(b) Na hrquitaque na naianec lamogoñe ialecta'aguet na no'onatac hncotanec lo'onatac so ua'au qarhuo'pi, ra hishet ca etapeguc, qalağaye ua'auñe ra hrnatağalec ra qaiashetem ca etapeguc.

(c) Qaicoyeguenatağanec na natağala'api sanqalate' na lo'onatac, na hlma'ashec na shegağauapi qataq na lo'onatağanaqa' na qanaquitaua'

Qaiachağan ra latağaco qataq hl'loğoc na hilotague' añe qaiio'onatağatapeua' sala'agaic na lamağashpi.

2. Naua natağa'au iama' ca onolec uo'otaq dosolqa natağala'ate ra hiqocha'a na achiquiağac. Hipaquelec ca iaiamağachiguiñe ca latağaco na iamağatağac, na natağala'api hilotague' na shegağauapi hishet ra iapağaguenec ra etec ra iachiguiñe ca nasatağac qaianomtalec

3. Onolec ca qaiasağalec ca latağaco na natağala'api sanqalat qaiachağan naua latağaco qataq Natağala'pi sanqalate' na lo'onatac

4. Naua natağau' hishet ra hicoyenegueua' na qaiio'onatağatapeua' ra ro'ogoğona na uetalec ne'ena hnqatağac. Ra lappa na qaiamağauo natağala'api sanqalat, nache qalcaua' ca natağala' iataqta iauatton ra ro'ogoğona na no'onatac hncotanec, lo'ogoğonağac so ua'au qarhuopi. Ra qanaralağat ca natağala' nache qaicoyeguen na qaiio'onatağatapeua'.

5. Na qaiio'onatağatapeua' hicoyeguen, ne'ena na'aqtağanağac uetalec ye párrafo 4 chegaqaie ra mashe qanaiachichigui achiquiağac

ARTÍCULO 14 QANACOCUIGUI RA NA'AĞAIAĞAC QATAQ QANANOMCHUIGUI NA ACHIQUIAĞAC

1. Qaia'añe ca hntağaiiqui qaiia'agat ra qanacochuigui ra na'ağaiiağac qataq qananomchuigui na achiquiağac, ena qaiia'agatalec uetalec ye párrafo 3 hntaie ye artículo 3 uetalec ne'ena hnqatağac uetalec na Hnqatağac

2. Qaica ca qoiioñegue na'aqtağanağac, naua Natağau' hiroua' ñe uetaua' na na'ağaiiacpi ra ia'agattec ca achiquiağac uetalec ne'ena hnqatağac, hnche eta'am ca lasatağac naua Natağau' ialectaua' na ne'ena hnqatağac. Na ialectaua' na na'aqtağanağac.

(a) Ra latağac na iamağatağac ia'agat ra qaianomchigui na achiquiağac

(b) Na'aqtağanağac iachağan na latağaco taiaie na natağala' uo'otaq natağala'api sanqalat.

(c) Ra hrcoyeguenatağanağac iataqalec ra maye qoiañe' ca maye qanaiachiguigui.

3. Hishet ra qaialecnaġaneuo ra uo'o ca la'aqtac hll'lla

- (a) Nataġala'api sanqalat cheqaqie na hlma'ashec na shegaġauapi, qataq na na'aqtaġanagac iataqalec
- (b) Hicatapiguiġne' ra qananomchigui ra achiquiaġac.
- (c) Na hilapegue' na no'onatac hntanec, lo'onatac so ua'au qarhuo'opi
- (d) Naua lataġaco qataq na n'on no'onatac

4. Ra hrtaġaiipega' naua nataġau' qanataie ne'ena hnqataġac, ca ua'auġe hntaġaiiaġac, qanapaġaguena ca ratatega na na'aġaiiaġac yaqto' qaianomta'a ca achiquiaġac, taqa'aen qai'aġat na qai'o'tac, yaqto' saqaiet ra qaiiatetac.

ARTÍCULO 15

QAIPACTELEC NA IAMAĠATAĠAC RA QANANOMTA'A RA QAIACONEGUET NA ACHIQUIAĠAC

1. Naua nataġau'iaconegueua'a na iamaġataġac iaiamaqchuguiġne talec na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhuo'opi uetaie na maeche hlma'ashec qalaġaye sogote ra qanaiachichigui qataq qananomchugui ra qancolaġachui ra achiquiaġac
2. Naua nataġau' qai'au'o ca lataġac iataqaalec ra nalotec ye uetalec ya parrafo 1
3. Naua nataġau' ra qaipettacot ra qanapacapeguelec na nanetaġe hnqtaguecpi ra hnsoġola' ca achiquiaġac nache hntauna' ra ro'ogoġona ye parrafo 1

ARTÍCULO 16

QANAYEQUELEC YE NANETAġE HNQTAGUECPI RA QANANOMTEUA'A NA ACHIQUIAĠAC TAIENA NAIANEC LAMOGOġE NACONE' NA NO'OGOĠONAT HNCOTANEC, LO'OGOĠONAĠAT SO UA'AU QARHUO'PI

1. Naua nataġau'iaconegueua'a na iamaġataġac iaiamaqchuguiġne talec na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhuo'opi uetaie na maeche hlma'ashec qalaġaye sogote ra qanaiachichigui qataq qananomchugui ra qancolaġachui ra achiquiaġac.
2. Naua nataġau' qai'au'o ca lataġac iataqaalec ra nalotec ye uetalec ya parrafo 1.
3. Naua nataġau' ra qaipettacot ra qanapacapeguelec na nanetaġe hnqtaguecpi ra hnsoġola' ca achiquiaġac nache hntauna' ra ro'ogoġona ye parrafo 1

ARTÍCULO 17

QAILOTAGUE' NA NO'OGOĠONAĠAT HNCOTANEC

1. Ra qaila'a ra qaipactelec, naua natġau' saishet ra qoiogoġe na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhuo'opi.
 - (a) Na nanetaġe na'aqtacpi pa'aguiġne:
 - (i) Ra iataqta qaimeteta hilaeque uo'otaq iaconeguet ca etec hncoyeguenataġanaġac ia'aġat ra mashe qaiasheta na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhuo'pi.

(ii) Naua nataġau', iaiaten ca qoietapeguec, enapega na ueta'asop na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhu'opi, ianec ca na'aqtaġanaġac mashe qanaiatetapigui. Naua nataġau' iauo'o ca rataġatega ra qaipaquelc na na'aqtaġanaġac

(iii) Ca onole nataġau' ra ianec na na'aqtaġanaġac nanomteua'a ra achiquiaġac qalaġaye hilo'ogue qataq hnpaġattalec
Na qanataia'aguet iataqtegue qataq hipacteleguete naua na'aqtaq hnqataġaco

(a) Ra eta ra qai'o'ogoga na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhu'opi, uo'otaq ra qaiaconegue na na'aqtaġanaġacpi, chegaqae ra mitaġanaġac, no'onalec no'onatac, ralaġaic no'onataġanaġac, ya yaqta'a qaimen uo'otaq ra mashe qaimen.

(b) Qaitau'an naua hnhuorenaġaic qataq menaġanaġaic ra ialecnaġaneua'an ca la'aqtaġanaġac naua nasataġaco; qataq

(c) Qaitauan ra qai'o'ogoga na qai'a'agachiguiñe ca lasheuepi na qaimetac

2. Ra hrcoyeguenataġanaġac iataqalec ra maye qoi'añe' ca maye qanaiachiguigui. Ne'ena hnqataġac uetalec ye párrafo 3 e) uetaie ye artículo 6 qataq ye hnqataġaqui ia'agat ra qanacochigui ra na'achiquiaġac

3. Ca onolec nataġau' ra ianec na na'aqtaġanaġac nanomteua'a ra achiquiaġac ra mashe hn'nataġalec ra ro'ogoga nache hishet ra iachaġan haca hlmalate ra mashe qaiasateguet

4. Ca hlmalate ra mashe qaiasateguet uetalec na:

(a) la'aqtac na nataġala')

(b) So na'aq qo'ollaġa qoianec)

(c) Ca hrmenaġan)

(d)Ca nere iataqaalec)

(e)ca shegaġaua uo'otaq ca qai'o'nataġatapegue'ua'a qoi'añe' ra nasataġac

(f)Ca nerec uetalec cqa qaitaqtapigui uo'otaq ca no'onatac hncotanec lo'onatac so qarhuo ua'aupi)

(g) Ra nasataġac ra mashe qaiaconeguet ca qoietapeguec

(h) Ra qai'a'agat ra mashe qaiaconeguet ca qoietapeguec

(i) Qaiachaġan na no'onatac yaqto' hishet ra qaimen.

ARTÍCULO 18 QAIPACTELEC NAUA NASATAġACO

1. Ra qai'o'ogoga ye párrafo 3 g) i) del artículo 6 y el artículo 7, naua nataġau' hitau'an na hmenaġaiaqa iaiaten na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhu'opi ra ialecnaġaneuo na mashe qanaiañegue, ca etec, lamaġa ra uo'o ca napetaġac:

(a) Ca taiaie na hnqataġac yaqto' qaica ca napetaġac

(b)Na iamaġataġac nanetañe, qataq/ uo'otaq

(c)Ca qaiateġatega hnqataġac yaqto' qaica ca napetaġac

2. Naua nataġau' ia'añaġachuiguiñe ra lataġaco, hipaquelec ca maeche lataġac ca hntaña, ra uo'o ca napetaġac hlta'araic.

3. Naua nataġau' hipaqueleguete naua hnqataġaco:

(a) Ra qaiuireua'a ca la'amaqataġanaġa

(b) Ra qai'o'ogoga ra qaiuatton naua lataġaco chegoqorauec.

4. Ra hlqatağac naua natağau' ra lapağaņe ca hntağaiagac nache quetelec ca etapeguec ne'ena hnqatağac, uetalec taqa'aen ye artículo 31

ARTÍCULO 19 HIPACCHUIGUIÑE CA QOIETAPEGUEC

1. Naua natağau' hitauan, ca ratetaga, ra no'onalec no'onatac, ra hipacchuiguiñe ca qoietapeguec mashe qanaianeguec.

2. Na hlqatağac naua natağau' ra lapağaņe ca hntağaiagac uetalec ne'ena hnqatağac, saqaiet ra hmitaguec ra hipacchuiguiñe ca qoietapeguec

ARTÍCULO 20 NATAĞACO, NAMAĞASOĞONAĞAC QATAQ NO'ONATAC

1. Naua natağau' hitaua'an, ca etec, ra no'on no'onatac, ra qai'o'ogoğona na mashe qanaiachichigui achuiquiağac

2. Na hlqatağac naua natağau' ra lapağaņe ca hntağaiagac uetalec ne'ena hnqatağac, saqaiet ra hmitaguec ra hipacchuiguiñe ca qoietapeguec qataq hipactelec ra namağasoğonağac natağaco

ARTÍCULO 21 AUMENTO DE LA CONCIENCIACIÓN

Naua natağau' iauotaique ra qaiaiatetac ca naie na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhuo'opi qataq na naianec lamogoņe nache naua chegaqaie ca achiquiağac.

(a) Ra qaiuaaton ca etapeguec ne'ena hnqatağac

(b) Qalapağaņe ca hntağaiagac uaņa ca hlma'ashec na shegağauapi qataq uaņa ca maeche hnmchaqa' qataq ne'enapi uotaique rq iaiaten ca qoietapeguec.

(c) Qaiiao' ca hilo'oguet qataq hitauan na hlma'ashec na shegağauapi qataq uaņa ca maeche hnmchaqa' qataq ne'enapi uotaique rq iaiaten ca qoietapeguec

(d) Qailagağatec ra na'aqtağanağac

(e) Ra qaitauan na natağaco, namağasoğonağac qataq no'onatac ra qainat na hlma'ashec na shegağauapi qataq uaņa ca maeche hnmchaqa' qataq ne'enapi uotaique ra iaiaten ca qoietapeguec

(f) Qaitauan ra ialega' na naianecpi.

(g) qaiapağaguen na hnmenağaicpi ra ro'o'ogoğona na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qarhuo'opi qataq ra iaiaten na naianec lamogoņe cha'aye nache na chegaqaie ye achiquiağac

(h) Nanomteou enauac na hlma'ashec na shegağauapi qataq uaņa ca maeche hnmchaqa' qataq ne'enapi uotaique rq iaiaten ca qoietapeguec

(i) Ra qaiuaatonca etapeguec ne'ena hnqatağac

ARTÍCULO 22

NALAUO

1. Naua nataau' hnatauna' ra qaiapağaguen qataq qaia'añaqchet na qaio'ogoğotega shegağauapi ra ro'ogoğona na hnqatağac taiaie na natağau' no'on na lo'onatac, qata'aen na alhua hll'lla qaica ca la'amaqchec, qataq na alhua hll'lla saqaipeque na etağat qataq na alhua hnqitacuec na hnsallağa, na maye iacota'aguet ra hltaunağanağc na no'onatağanağaquí uo'o hana halom. Ne'ena napağaguenatağanağac taqa'aen iauota'ae ra nanomteua' na shegağauapi hlma'ayec qataq uaña ca maeche hnmchaqa' qataq ne'enapi uotaique rq iaiaten ca qoietapeguec

2. Na hlunağanağa naua natağau', qata'aen na alhua hll'lla qaica ca la'amaqchec, qataq na alhua hll'lla saqaipeque na etağat qataq na alhua hnquictauec na hlsallağa, iataqta iaiatelec ca etapeguec ne'ena naiamağatağa uetalec ne'ena hnqatağac.

3. Ra uotaique qaio'ogoğna ne'ena hnqatağac, naua natağau'au qata'aen na alhua hll'lla qaica ca la'amaqchec, qataq na alhua hll'lla saqaipeque na etağat qataq na alhua hnquictauec na hlsallağa, iaiateteac nache iachağan ra lachoğoyec, naua natağau', hishet iachağata ca qaiuen nache taiaie na shegağauapi hlma'ashec qataq qaialecnağaneuo na alpi

4. Ra uotaique qaitauan ne'ena hnqatağac, ra nalauo n a no'onatac , hishet ra a qaiiaten caua iataqtegue na'aqtac:

(a) Ra uo'o na nalauo ra ro'ogoğona ne'enuac naneteñe chegueqaie ne'ena hnqatağac:

(b) Qaitağaiapigui na qaimen

(c) Qaipaqueleguete naua hnqatağac taiaie ra qanonomchigui ca achiquiağac; qataq

(d)Nalauo na mitağanağac chegaqaie na no'onatac hncotanec,

lo'onatac so ua'au qaruo'opi

5. R uotaique qaiamağañe na hnqatağac nache qaio'ogoğona ye párrafo 1 hivita'ye 4

(a) Ca latağac ra hncñoñetağanağac

(b) Qaitauan ra nalotec ra hmnenagac, taqa'aen ra qaiapağaguenec ra hlmenağanağac

(c) Qailapegue' ra qanayetelec na namağosoğonağat

(d) Qaio'ogoğona na enauac qaiasağaie na hntağaiapi

(e) Ra qanloqten na no'onatac no'onalec

(f) Qanapağaguetega, qanmitaeque ca latağac na natanagağatpi.

(g) Saqaiet ra qaio'ogoğona na uo'o ra nalaua'a.

(h) Hinquisheguem ra achiquiağac chegaqaie na hlma' na

(i) Hinquisheguem na naianec hntaie ra achiquiağac hlma' na

(j) Ra hntaunağanağac ra nalauo' na hlma'ashec na shegağauapi, qaiapağaguetalec na alpi ra taqa'aen iaiaten ra naie na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qaruo'opi qataq na naianec lamogoñe

6. Na na'aqtağanağac ra qaia'ağat ca no'onatac no'onalec uetalec ye párrafos 1 a 5

Uetaie aña hnqatağaquí ia'ağat ra qanacochigui ra na'ağaiagac qataq qananomchigui ra achiquiağac.

ARTÍCULO 23

RA UO'O NA QAIASAĞALEC NO'ONATAC HNCOTANEC, RA HNTAUNAĞANAĞAC QATAQ RA QANAIA CHIGUI CA NO'ONATAC

Ye artículos 15, 16, 18 y 19 uetalec na naiamağatağa naua natağau' qantañeugue na na'aqtağanağac taiaie ra qamitac na latağac na enauc na uetalec na' alhua qataq naua natağau'au qata'aen na alhua hll'lla qaica ca la'amaqchec, qataq na alhua hll'lla saqaiapeque na etağat, yaqto' hishet ra qaipequelec na etapeguec ne'ena iamağatağac uetalec na hnaqatağac. Ra mashe iataqtelec ra qaiiateteguet ca etapeguec na iamağatağac nache naua natağau' iaché ca no'onatac hncotanec, lo'onatac so uau' qaruópi.

ARTÍCULO 24

NA ALHUA HAGUETA' IALECTAUO

Naua natağau' hishet ra hitau'an naua sağanağa ra iauatton na iamağataac uetalec ne'en hnqatağaco

ARTÍCULO 25

RA HNSALLAĞA CHEGAQAIE NA NO'OTAGAĞANAĞAC

1. Ra qamiteguet na hanom chegaqaie ne'ena hnqatağac, naua natağau', taqa'aen himeten ye artículo 20 uetaie na pagaguetae
2. Ra uo'o ca hisheten ne'ena naiamağatağac nache taqa'aen na qaimetetac hnqatağac ro'ogoğona hana hanom.

3. Ye artículo 22 uetalec ne'ena hnqatağac, naua natağau' ra qalapağañe ca hntağaiagac taqa'aen uetale ye apraafó 2, ia'agchiguiñe ra qaiuen na hanom, lamağa ra mashe qaiaiten ra uo'o na sağanağa ra hivita ca hlsallağa na hilotague' na enauac shegağauapi qataq qa'ampi, qata'aen na alhua hll'lla qaica ca la'amaqchec, qataq na alhua hll'lla saqaiapeque na etağat

4. Ye uetaie ye párrafo 1, ia'agat naua natağau' ra qata'aen na alhua hll'lla qaica ca la'amaqchec, qataq na alhua hll'lla saqaiapeque na etağat, yaqto' qaiuo'o ca na'añagac qaimalec ra qai'o'ogoğona na uetalec na hnqatagac

5. Ca taia'ague ra qaiuo'o ca latağac ra qaiachuiguiñe na hanom, naua natağau' qai'o'ogoğona na uetalec na hnqatağac Naua natağau' hishet ra ro'ogoğona na uetalec na hnqatağac nache enauac na natağala'api qaiuo'o ca naponagac nache uaña ra qaiшет ra qaiacona hac hanom.

ARTÍCULO 26

HLTAĞAIAĞAC NAUA NATAĞAU' RO'OGOĞONA NA UETALEC NA HNQATAĞAC

1. Ca hntağaiagac uetalec na hnqatağac.
2. Naua natağau' ra hagueta' ialectaua'a na hnqatağac hishet ra ialegueuo qalağaye uetalec na hnqatağac hishet ra qanalotqten ra qalapağañe ca hntağaiagac
3. Ra uo'o ca naponagat io'ot naua natağau' ro'ogoğona na hnqatağac, nache na ialectaua'a ra hrtaqtapeguelec na laiamağatağa naua natağau', qa' se'eso qo'ollağa qai'a'ñe so naponagac nache haguetae' ra qaialecnağanuea' na hnqatağac, nnache hishet ra qalca'aua'a ca mashe uo'o latağauapi

4. Ra hltaġaiaġac naua nataġau'ialecraie na hnqataġac hmiteguet na hnqataġac ra iaiamaqchiguiñe, ca qoietapeguec nache ca iataqta qaiuen qalaġaye saqaiet ra qaiio'ogoġona ne'ena hnqataġac

- (a) Qaia'aġateuo ca qoietapeguec uetaie na hnnqataġac
- (b) Ra uotaique qaiio'ogoġona ra hnqataġac nache uo'o ca lasheue.
- (c) Qaiio'ogoġona na ianec, na hltaunaġanaġac qataq na na'aqtaġanaġac chegaqaie na uetalie na nataġala'api
- (d) Qanmitaeque ca lataġac ra qoianec ca na'aqtaġanaġac uetaie ye artículo 29 ia'achiguiñe ra qanmiteguet na qaia'aġattac
- (e) Qanmiteguet qataq qaiaconeguet, ra uo'o ca hncuenataġa qaialecneua'a ne'ena mashe qanaiaichichigui hnqataġac
- (f) Qaiio'ogoġona ne'ena uetalec na hnqataġac

5. Ca qanaiañegue na'aqtac la'aqtac naua nataġau' qataq ca qanaiañegue na'aqtac hilapegue' na lasheue na no'onatac, iataqta nacoota' yaqto' hishet ra qaiio'ogoġona

6. Ra mashe qaiшет ra qaiio'ogoġona ne'ena hnqataġac, nache aña qaiio'onataġatapeguelec hlca'aua'a ca na'a' ra hishte ra rataia' caua nataġau' ua'auñe lapaġaño ca hntaġaiaġac, Ca laiepi hntaġaiaġac nache naua nataġau' qanaiaichichiuilo

7. Hana hntaġaiaġac iaqauga io'ot naua nataġau', qaiio'o qomé ra qaiquiguiua'a qaiio'ogoġona ca nerek taiaua'a aña qaiio'onataġatapeguelec

8. Ca haguetae' ialectaua'a na enauac lapona' nataga'api nache hishet ra naloqten ca qaiataġatega na hnqataġac. Enauac na nataġala'api mashe iaiaetec na uetalec na hnqataġac qataq mashe nanetaua'a aña qaiio'onataġatapeguelec ra naloqten hana hntaġaiaġac, hishet ra qaiaconeguet ra hilapegue' ca naponaġac, ne'ena taqa'aen uetalec ye párrafo 5

ARTÍCULO 27 HILAPEGUE' NA CHETAġAC

1. Camachaqca ca hilapegue' ca chetaġac uetalec ne'ena iamaġataġac, hishet ra ro'ogoġona na uetalec na hnqataġac

2. Ra qanataie na hnqataġac nache naua nataġau' ra hagueta' ialectaua'a na hnqataġac nche hishet ra tateua' ra naloqten na lo'onatac naua nataġau'

3. Ra uo'o ca hilapegue' na chetaġac chegaqaie ne'ena iamaġatġac nache ro'onataġatapeguelec na hnqataġac, na ialectaua'a na hilapegue' na chetaġac, qalaġaye haguetae' ra ialectaua'a na no'onatac hnqataġac nache na maeche nataġau' qailaeque ca hilapegue' na chetaġac

ARTÍCULO 28 NO'ONATAġATAPEGUELEC

1. Aña qaiio'onataġatapeguelec ye artículo 24 taqta ia'achuiguiñe eta'':

2. Ye párrafo 1 del artículo 24 uetaie na iamaġataġac, uetaie taqa'aen aña qaiio'onataġatapeguelec, qaiio'ogoġona talec na hnqataġac.

3. Ra qalapaġqaño na hntaġaiaġac, naua nataġau' iataqta hilotegue ca qaiataġanegue ra qaiio'ogoġonba na lasheue ca qaishenaġana taiaie ca naponaġac

ARTÍCULO 29

QANAUANALEC NA NA'AQTAĠANAĠAN

Na nataġau' qanauanalec qataq qaipauelec ne'ena hnqataġac qataq hicoyeguen naua nataġau' ialectaua' na hntaġaiiaġac ra qanataie ne'ena hnqataġac

ARTÍCULO 30

'ONATAĠANAĠAC QATAQ CA LATAĠAC RA QAITAUAN RA QAIPAQUELC CA ETAPEGUEC NA HNQATAĠAC

Ra hntaġaiiaġac naua nataġau' ra qalapagañe ca hntaġaiiaġac, ca ua'auchiguiñe hntaġaiiaġac, hm`miteguet qataq iaiamaġareta ca lataġac ra qaitauan ra qaipauelec ca etapegue' ne'ena hnqataġac. Ca mitaġanaġac ialectauo ca hntaunaġanaġan. Re'era hntaunaġanaġac taiaie ra qaica ca nalemataic ne'ena na'aqtac uetaie ye artículo 27

ARTÍCULO 31

QANALOQTEN QATAQ QAIMETEN

Ra hntaġaiiaġac naua nataġau', ra mashe qaipauelec ra qaio'ogoġona ne'ena hnqataġac, ra mashe hivi' ca cuatro vi'ie, nache qanaloqten qataq qaimeten ra iaiamaqchiguiñe na uetalec ne'ena na hnqataġac

ARTÍCULO 32

QANANELEC

Ne'ena hnqataġac haguetae' ra qaiapoua'a cha'aye qaiuen naua nataġau' ra nanelec uetaña aña taua'a enauc na nataġala'api ueña ye nueva york nueva york qo'ollaġa so 2 de febrero de 2011 hivitta' so 2 de febrero de 2011

ARTÍCULO 33

RA MASHE QAIO'OGOĠONA

1. Ne'ena hnqataġac qaio'ogoġona ra hivita ra hame ra qaiasateguet hivi' ca quincuagésimo, nache chegoqchiguiña ye'eye na'a' hivitta'a ra hivi' ca nonagésimo na'aġa'ate.
2. Ne'ena hnqataġac qaio'ogoġona ra hivita ca Ne'ena hnqataġac na'aġa'ate ra qaiasateguet, na párrafo 1 iaġaġachiguiñe ca qaoietapeguec
3. Ye uetalec na los párrafos 1 y 2 eta' haguetae' ra iaconequet ca halom haca

ARTÍCULO 34

QAIAUAQTA'A

Saishet ra qaie'egueta'a ne'enaua hnqataqa uetalec ne'ena hnqataġac

ARTÍCULO 35 QAICOYEGUENAĞALEC

1. Ra hivita ca dos vi'iye ra mashe qaiuattón ne'ena hnqatağac nache hishet naua natağau' qaicoyeguenagalec

2. Ra mashe qaiiaten ca taie na'a' nache qaicoyeguenagalec ne'ena hnqatağac

ARTÍCULO 36 NERECPI ESA

Ne'ena hnqatağac taqa'aen uetalec na ialega' na'aqtacpi árabe, chino, español o roqshe francés, inglés y ruso
Ra na'aqtağanağac, na nanelec ne'ena na'aqtac, ra qa

ANEXO IAQUA BENEFICIOS MONETARIOS Y NO MONETARIOS ACHQUIAĞAC

Ra achiquiağac saishet ra uo'o ca laloqo'

- (a) Qanapağaguena ra qaiio'ogoğona na achiquiağac
- (b) Ua'auñe qaisheten ca no'onatac.

- (c) Chegoqta'ague ra hnshenağanağac
- (d) Hnshenaguec na no'onatac
- (e) Ra uo'o ca hlmenech nache uo'o haca hlmalate
- (f) Ca lasheue nache qanqolağachigui
- (g) Ra mashe qanaiachichigui ra hnshetenağanağac
- (h) Qaisheten ca mitağanağac
- (i) Añe' qanayectaguec ra qaiio'onatağatapeua'a
- (j) Uo'o ra enec na laianec iacheqaie na lauo'

2. Ra achiquiağac saishet ra uo'o ca laloqo'

- (a) Hnmena' naua cheqaie na mashe qanmitac natağac
- (b) Qaitaunaua', qaitauan qataq qaiachet ca no'onatağanağac taiaie ra qanmit na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qaruo'pi
- (c) Nomta ra uo'o ca qaiio'ot
- (d) Qaitaunaua', qaitauan qataq qaiachet ra qalapağañe ca napağaguenatağanağac
- (e) Qanasheteguet ra uo'o ca cheqauec no'onatac hncotanec, lo'ogoğonatac so ua'au qaruo'opi
- (f) Qaiasağalec, ca menağanağaic qataq ca menağaic ro'ogoğotega na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qaruo'opi, qataq na naianec ra hitauan ra hilo'ogue qataq ro'ogoğona saqaiet na utalec na hlma' na.
- (g) Qaia'añaqchet naua laianaqa yaqto' hishet ra ro'ogoğona naua ralağaiqa no'onatağanaqa'ate
- (h) La'amğayec ca qaiio'onatağatapeua'a

- (i) Qaia'añaqchet na lo'onatağanağat na shegağauapi
- (j) Qaiapağaguenec ca no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qaruo'opi ra hlqatağac naua natağau'
- (k) Qaiasağalec qataq qaiaconeguet ca na'aqtağanağac napağaguetega naua uetalec na enauac hlma' na
- (l) Qaitaunaua'a na qaisheten no'onatac
- (m) Qaio'ogoğona na no'onatac hncotanec, lo'onatac so ua'au qaruo'opi, ra qamitaeque ra hishet ra qailalec ca lata' ra uo'o ca sano'on shegağaua qataq qanataren ca nallec
- (n) Na onatağanağaic hishet ra iaconeguet na achiquiağac qataq na hntaunağanağat.
- (o) Ra achiquiağac hilo'ogue ra hnquia'agac qataq na hitauan na chalatağac
- (p) Qaiiauattón ra taqa'aen hnuoreua
- (q) Ra naianec chegaqaie na hnuo'opi uo'o ra enec